

Uuringu ülevaade

Sotsiaal- ja turu-uuringute firma Saar Poll viis ajavahemikul 21. - 30. november 2001 baromeeteruuringu käigus läbi üleriigilise küsitluse. Küsitluse eesmärgiks oli saada informatsiooni täiskasvanud inimeste õpivajaduste ja –võimaluste kohta. Vastajate kodudes küsitleti suulise intervjuu vormis 1008 inimest, vanuses 15–74 aastat. Respondentide valikuks kasutati proportsionaalse juhuvalimi meetodit. Valimipunkte oli kokku 177 ning need paiknesid erinevates Eestimaa paikades. See andis võimaluse võrrelda erinevate regioonide tulemusi omavahel.

Valimi iseloomustus sotsiaal-demograafiliste tunnuste alusel

Mudeli sotsiaal-demograafiliste tunnuste koostamisel on kasutatud rahvastikustatistika andmeid seisuga 01.01.2001. aastal. Mudeli ja saadud küsitlustulemi representatiivsuse võrdlemisel ilmnunud eristuste vähendamiseks kaaluti saadud tulemit järgnevate sotsiaal-demograafiliste tunnuste lõikes:

Tabel 1

TUNNUS	Mudel %%	Saadud küsitlustulem %%	Kaalutud küsitlustulem %%
ELUKOHT			
Linn	68.7	70.1	68.7
Maa	31.3	29.9	31.3
SUGU			
Mees	46.4	45.3	46.4
Naine	53.6	54.7	53.6
VANUS			
15-19	10.0	10.3	10.0
20-29	18.1	17.2	18.1
30-39	17.7	19.0	17.7
40-49	18.6	16.7	18.6
50-59	15.3	14.6	15.3
60-74	20.3	22.2	20.3
REGIOON			
LOODE	44.9	44.2	44.9
KIRDE	18.3	18.9	18.3
KAGU	21.0	20.0	21.0
EDELA	10.5	10.9	10.5
LÄÄNE	5.3	5.9	5.3

Küsitluse andmetel osales 2001.a. jooksul erinevates koolitusvormides (õhtu- ja kaugõppevorm, õpe eksternina, täiendkoolituse või ümberõppe kursus) 13 % 15-74 a. vanustest inimestest. Eesti rahvaarvu aluseks võttes võib väita, et aasta jooksul õppinute arv oli ligikaudselt 130 000 inimest¹.

1995. aastal läbiviidud samalaadse uuringu andmetel oli 1994. aastal õppijaid 15% küsitletutest, seega olulist nihet õppimise aktiivsuse vähenemise või suurenemise suunas täiskasvanud elanikkonna hulgas vahepealsetel aastatel toimunud ei ole.

Tulemuste analüüsi erinevate tunnuste alusel

Rahvus

Küllalt oluline erinevus õppijate arvus ilmnes nende jaotamisel rahvuse alusel. Kui eestlaste hulgas oli keskmine õppijate protsent üle 15, siis mitte-eestlaste puhul jäi see allapoole 9%. Viimaste puhul oli põhiraskus keele õppimisel (29% kõigist õppijatest), samuti autojuhikursustel (16%). Teised valdkonnad jäid märksa tagasihoidlikumaks. Eriti madal oli osalus enesearendamisel (3%). Oluline erinevus rahvuse pinnal tuli välja ka koolituse eest tasumisel – kui eestlaste puhul maksis õppimise kulud suurel osal töökoht (45%) ja vaid kolmandik (30%) tasus selle eest ise, siis mitte-eestlased peavad valdavalt kulud ise tasuma (61%). Positiivne on see tendents, et rakendatakse Täiskasvanute Koolituse seadust ning vastavalt sellele makstakse õppustel osalemise aja eest töötasu praktiliselt võrdselt nii eestlastele (80%) kui mitte-eestlastele (78%). Tasub teada, et mitte-eestlaste puhul tõuseks õppijate protsent kindlasti, kui õppused toimuksid nende oma keeles. 11% vastanutest on nimetanud seda mitte õppimise põhjuseks.

Vanus

Kõige aktiivsemad õppurid 2001. aastal olid küsitluse tulemuste põhjal vanusegrupi 20-29 esindajad – nendest õppis aasta jooksul 22% ning ligi pooled neist hindasid koolitust enda jaoks väga kasulikuks (9 või 10 kümnepunktilisel skaalal). Valitseb tendents, et vanuse kasvades õppijate osakaal kogumis väheneb. Samas ei ole erinevused väga suured. Isegi 50-59 aastaste vanusegrupis oli ühes või teises vormis koolituse läbinuid 13%. Kõige madalam õppinute osakaal oli kõige nooremas (15-19

¹ Antud arv ei hõlma vabaharidust

aastased) ja kõige vanemas (60+) vanuserühmas – veidi üle 3% vastanutest. Võrreldes andmeid 1995. aasta uuringu tulemustega paistab silma, et eriti oluline õppimisaktiivsuse langus on toimunud kõige nooremate täiskasvanute osas. Kui 1994. aastal õppis neist 25%, siis 2001. aastal küündis see arv vaid napilt 4 protsendini. Selline langus on mõtlemapanev! Ääretult oluline oleks jõuda sellise tendentsi põhjusteni.

Kui 15-19 aastaseid tiivustab õppima soov olla konkurentsivõimeline, siis kõikides järgmistes vanusegruppides on esikohal *enesearendamine* ning *ametialase kvalifikatsiooni tõstmine*.

Huvitav on fakt, et erinevalt teistest vanusegruppidest osaleb kõige vanem vanusegrupp (60+) kursustel põhiliselt oma puhkuse arvelt (64%). Ülejäänute puhul on prevaaleerivaks töö ajal õppimine ning selle eest ka töötasu saamine. Kuigi 100% (valimisse sattunud õppijate) tööandjatest suhtub väga soosivalt või pigem soosivalt ka 60+ vanusegrupi õppimisse.

Erinevus vanusegruppides ilmneb ka soovitavas õppimise valdkonnas. Kui 15-19 ja 20-29 vanusegrupis on ülekaalukalt esikohal *ettevõtlus*, *ärikoolitus* (üle 30%) ning kindlate prioriteetide hulgas ka *juhtimine* (üle 15%), siis vanemates vanuserühmades kaldub vaekauss *tööstuse*, *energeetika* ja *ehituse* poole (25-30%).

Mitteõppimise olulise põhjusena prevaaleerib nooremates vanusegruppides *rahapuudus*. Alates 40-49 grupist muutub oluliseks ning 50-59 ja 60+ grupis peamiseks põhjuseks arvamus, et õppimiseks ollakse *liiga vana*.

Teades seda, et Eestis, nagu mujalgi Euroopas, elanikkond vananeb ning et vanema põlvkonna aktiivne osalus tööturul ja ka ühiskonnas üldisemas laadis peab lähidekaadil oluliselt pikenema, seisab täiskasvanute koolitajatel ees tõsine töö sellise hoiaku muutmiseks.

Sugu

Võrreldes naiste ja meeste osakaalu koolituses selgub, et õppimine on naiste hulgas populaarsem kui meest hulgas. Õppijaid oli aasta jooksul vastavalt 14% ja 12%. Erinevus on siiski minimaalne ega võimalda teha olulisi järeldusi.

Naiste puhul oli õppima asumisel ülekaalukalt esikohal soov *enesearendamiseks* (64%), samas kui meeste puhul oli peamiseks *ametialase kvalifikatsiooni tõstmine* (45%). Kui meeste puhul tuli tunduvalt rohkem ette õppimist puhkuse arvelt (20%), siis naised õpivad valdavalt töö ajast (89%) ning valivad ka ise kursuse, millest osa

võtta (50%; mehed 34%). Oluline vahe on ka õppevaldkonna valikul järgnevatks koolituseks - meestest tahaks 34% täiendada end *tööstuse, energeetika ja ehituse* valdkonnas, samas kui vaid all 4% naistest seda eelistavad. Viimaste puhul on esikolmikus *teenindus* (19%), *ettevõtlus*, *ärikoolitus* (19%) ja *raamatupidamine* (18%).

Mitteõppimise põhjuste osas eriliselt erinevusi naistel ja meestel ei tuvastatud. Teatava üllatusena isegi mitte sellise tunnuse osas kui *ajapuudus kodu tõttu*, mille tõid põhjusena välja 11% naistest ja 9% meestest.

Haridus

Siin ei erine Eesti millegi poolest teistest arenenud riikidest, kus ilmneb selge tendents – mida kõrgem on inimese haridustase, seda rohkem ta väärtustab õppimist ka pärast (kõrg)kooli lõpetamist. Antud uuringu tulemused näitasid, et kesk-eri- ja keskkharidusega inimestest õppis vastavalt 12% ja 14%, rakendusliku kõrgharidusega 19% ja kõrgharidusega 28%. Viimaste hinnang koolituse kasulikkusele oli üks kõrgemaid (8,04 kümnepallisel skaalal) ning nende eelistuseks *keelekursused* (34%) ja *juhtimine* (32%). Samas vähem kui põhiharidusega inimestest oli õppijaid vaid veidi üle 1% ja ilma keskkharidust andva ametikooli haridusega inimestest 5%.

Madalama haridustasemega inimeste puhul on õppima asumise olulise põhjusena märgitud – *töökoht suunas* (üle 40%) ning töökoht valib ka vajaliku koolituse (46%).

Positiivne on tendents, et ilma põhihariduseta inimestest 19% tahaks jätkata oma haridusteed ning omandada põhi- ja/või keskkharidus, samuti õppida keeli (26%). Arvuti- ja keelekursused ongi enim soovitud kursused kõikide haridustasemetega juures (valimi keskmine 19%).

Sissetulekud

Inimeste sissetuleku ja õppimise vahel on küllalt oluline seos – kõige suurem õppijate protsent oli grupis, kus sissetulekud ühe pere liikme kohta ulatusid üle 3500 krooni kuus (27%), teisel kohal järgnesid need, kelle sissetulek pere liikme kohta jäi vahemikku 2001-3500 krooni.

Kuigi kõige madalama sissetulekuga grupis (kuni 1000 krooni ühe pere liikme kohta) oli õppima asumisel esikohal soov ennast arendada (64%), nimetati teise põhjusena erinevalt ülejäänud sissetulekugruppidest *soovi leida vaheldust* (24%). *Oht jääda töötuks* tõi koolipinki nii eelnevalt nimetatud kui ka järgmise sissetulekugrupi (1001-

1500 krooni ühe pereliikme kohta) – seda märgiti vastavalt 22% ja 23%. Mõlemad grupid osalesid erinevalt teistest (kõrgema sissetulekuga inimestest) tööturuameti poolt korraldatud kursustel.

Sissetuleku tõustes suureneb ka soov kursustel osaleda. Kõrgeim (28%) on see gruppis, kelle sissetulek ühe pere liikme kohta ületab 3500 krooni. Nende õppimise eelistusteks on *ettevõtlus ja ärikoolitus* (33%), *juhtimine* (26%) ja *raamatupidamine* (23%). Samas kui kõige madalama sissetulekuga inimesed on enam orienteeritud praktiliste oskuste omandamisele – *tööstus, ehitus* (26%) ja *põllumajandus ja kalandus* (20%). See on tõsiasi, mida tasuks silmas pidada erinevatele sihtgruppidele kursuste pakkujatel.

Põhjustena, miks ei õpita, on madalaima sissetulekuga inimesed esimesele kohale pannud *rahapuuduse* – 43%, samas kui kõrgeimas gruppis on see *vajaduse* (38%) või *aja* (30%) *puudumine*.

Võiks arvata, et mida kõrgem on sissetulek, seda rohkem inimesed investeerivad ise oma õppimisse, kuid paraku on tendents vastupidine – kogu kursuse maksumuse on tasunud 35% pere liikme kohta 1001-1500 kroonise ning 33% kuni 1000 kroonise sissetulekuga inimesed, samas kui pere liikme kohta üle 3500 krooni saavate inimeste puhul on see arv 21%.

Madal sissetulek ja madalam haridustase on omavahel seotud. Õppimiseelistusena tuleb mõlema grupi puhul välja praktilisemat laadi koolitus – *tööstus, ehitus* ja *põllumajandus, kalandus*.

Ametialane positsioon

Märkimisväärne erinevus ilmneb õppimisaktiivsuses juhtivkaadri ja tööliste vahel. Kui juhtidest õppis 2001. aastal 28% ja (tipp)spetsialistidest 32%, siis reatöölised vaid 9%. Juhid arendasid end eelkõige *tervishoiu ja meditsiini valdkonnas*² (41%) ja omandasid *ettevõtluse ja äri* (32%) ning *juhtimisalaseid* (24%) teadmisi. Reatöötajate koolitus oli suunatud praktilisemale valdkondadele – *transport, side* (39%) ja *tööstus, energeetika, ehitus* (37%).

Õppima asumise peamiste põhjustena nimetati järgmisi –

- ✓ Juhid - *enesearendamine* (69%) ja *kompetentsuse suurendamine* (60%)
- ✓ Spetsialistid - *ametialase kvalifikatsiooni tõstmine* (59%)

² See viitab sellele, et tervishoiusüsteemis on juhtide täiendõpe hästi korraldatud.

✓ Reatöötajad - *enesearendamine* (41%) ja *soov olla konkurentsivõimeline* (33%)

Enesearendamine oli esikohal ka kõikide kategooriate kokkuvõttes – 53%.

Kui juhid õpivad valdavalt tööajast (70%), siis kontoritöötajad teevad seda paljudel juhtudel isikliku aja arvelt (55%). Võib eeldada, et põhjuseks on õppimise motiiv mis pole seotud tööalase enesetäiendamisega, vaid valdavalt *enesearendamisega* (72%). 17% juhtudest suhtub tööandja nende õppimisse ka pigem ebasoosivalt.

Õpingute mittejätkamise oluliseks põhjuseks on reatöötajate puhul *rahapuudus* (31%), mis juhtide puhul praktiliselt takistuseks pole (8%). Viimased märgivad põhjusena *ajapuudust* (38%) ning *vajaduse puudumist* (34%).

Põhitegevus

Uuringu tulemusel selgub, et kõige usinamad õppijad on palgatöötajad (22%). Kõige vähem on õppimisele mõelnud need pensionärid, kes veel töötavad (4%), kuigi just nendel tuleks seda konkurentsivõimelisena püsimiseks teha. Sihtgrupp, kellest viimasel ajal ühe rohkem räägitakse – lapsehoolduspuhkusel viibijad, on siiski mõningal määral hakanud tegelema oma kompetentsi taastamisega. Nendest õpib ligi 10%. Põhiliselt käivad noored emad (isad?) arvutikursustel (44%), täiendavad end ametialaselt (29%) ja/või õpivad keeli (28%). On päris selge, et ilma nende teadmiste- oskusteta on tänapäeval raske tulla ja püsida konkurentsivõimeline tööturul.

Palgatöötajate õppimiseelistuste rida on väga mitmekesine, kuid kokkuvõtlikult langevad eelistused ikkagi tööga seotud valdkondadesse.

Mis puutub õpingute eest tasumisse, siis palgatöötajate eest tasub täielikult (51%) või osaliselt (7%) tööandja, samas kui tööandjad suuremas osas (49%) tasuvad ise oma õpingute eest, nagu ka ajutiselt töötud (57%) ja pensionärid (61%). Positiivseks võib lugeda asjaolu, et töökoht on nõus tasuma osaliselt ka lapsehoolduspuhkusel viibivate emade õpingute eest (44%).

Huvitav on ka fakt, et mittetöötavad pensionärid tahaksid omandada *ettevõtlus ja ärialaseid* teadmisi (36%), mis viitab sellele, et pärast põhitöölt kõrvalejäämist kavatakse mitte käed rüpes koju istuma jääda, vaid oma isikliku ettevõtte/äriaga tegelema hakata. Samas kui töötavate pensionäride eelistuseks on *humanitaar- ja sotsiaalteadused* (51%). Äri ja ettevõtlust eelistavad ka töö kõrvalt ülikooliharidust omandavad noored (71%) ja tööandjad/eraettevõtete omanikud (44%). Viimased peavad vajalikuks omandada ka *raamatupidamisealaseid* teadmisi (28%).

Mõtlemapanev on fakt, et viimatinimetatutest 41% arvab, et neil pole vajadust end täiendada ega soovi ka edaspidi kursustel osaleda.

Asutuse tüüp

Tuleb välja, et kõige enam koolitavad oma töötajaid riigieelarvelised asutused (41%), riigi- ja eraosalusega segaettevõtted (23%) ja riigiettevõtted (18%). Erastatud ettevõtete puhul jäi protsent oluliselt madalamaks (alla 10%). Üheks põhjuseks on siin kindlasti asjaolu, et riigieelarvelised asutused saavad oma personali koolituseks taotleda vahendeid läbi riigieelarve – ametnike koolituseks 2-4% ning pedagoogide koolituseks 3% aastasest palgafondist. See on toiminud nii juba alatest 1995. aastast ning on oluliselt mõjutanud koolitusturgu.

Pedagoogide täiendõppe toetamine kajastub ka 2001. aastal riigieelarveliste asutuste töötajate poolt läbitud koolitusprogrammide temaatikas – 42% neis käsitlesid *haridust ja pedagoogikat*, 25% *muud*. Riigiettevõtete puhul oli peamiseks temaatikaks *teenindus* (44%), eraettevõtete puhul *transport, side* (26%) ja *meditsiin, tervishoid* (22%), riigi- ja eraosalusega segaettevõtetes *transport, side* (44%), erastatud ettevõtetes *toitlustus* (35%) ning peamiselt välisomanikele kuuluvates ettevõtetes *ettevõtlus ja ärikoolitus* (41%).

Koolitusprogrammi hindamisel hakkab silma erastatud ettevõtete suhteliselt madal hinne kursusele – 31% andis vaid 6 palli kümnesel skaalal, samas kui keskmine hinne kõikide ettevõtete tüüpide puhul küünib üle kaheksa.

Kursuse eest tasumine erineb samuti mõneti vastavalt organisatsiooni tüübile – kui riigieelarveliste asutuste puhul maksti üle poole juhtudel (55%), kogu kursuse maksumus kinni, siis eraettevõtete puhul tuli 54% inimestel maksta õppimise eest ise. Ometi on rahapuudus peamine põhjus, miks riigieelarveliste asutuste töötajad ei kavatse lähiajal minna õppima. Võibolla tuleks pedagoogide täiendõppe toetuste mahtu riigieelarves suurendada, sest uued ametinõuded eeldavad õppimist tunduvalt suuremas mahus kui seda praegune olukord võimaldab. Oma palgast pole aga pedagoogid võimelised õppimist kinni maksma.

Elukoht

Sageli räägitakse sellest, et täiskasvanute koolitus toimub ülemäära palju Tallinnas ning see jätab mulje, nagu teiste linnade ja ka alevike ning külade elanikud osalevad koolituses märksa vähem. Ometi viitavad uuringu tulemused sellele, et koolituse koht

võib küll olla paljudel juhtudel Tallinn, kuid osalejate protsent Tallinna ja teiste kohtade elanike osas on sisuliselt sama – Tallinna elanikest õppis 2001. aastal 13%, teiste linnade elanikest 12% ja alevike ja külade elanikest 14%.

Tallinlased käivad peamiselt keelekursustel (24%), teiste kohtade inimesed on orienteeritud kutsealasele enesetäiendamisele (teised linnad – 21%; alevikud, külad – 26%). Kursuste kasulikkust hindavad kahe viimase kategooria õppijad väga kõrgelt – hinne 10 palli anti vastavalt 35% ja 31%.

Elukohajärgne erinevus esineb ka kursuste eest tasumisel – tallinlased maksavad ligi poolel juhul oma õppimise eest ise (49%), samas kui alevi ja külaelanike koolituse tasub 61% juhtudel tööandja.

Elukoha tüüp

Võrreldes linna ja maad omavahel, selgub, et õppijate protsent on enam-vähem võrdne – õppijad olid 2001. aastal 12% linnast ja 14% maalt. Maaelanike õppeprogrammides oli esikohal teenindusalane õpe (24%) ja pedagoogika (18%), linnaelanikel tervishoid (22%) ja pedagoogika (26%). Pedagoogika osakaal on mõlemas suur, mis jällegi viitab riigieelarvelise toetuse tähtsusele täiskasvanuõppes.

Oluline vahe on ka linna- ning maaelanike koolituseelistustes. Kui linlased tahavad peamiselt ettevõtlus- ja ärialast koolitust (27%), eelistavad maaelanikud tööstust, energeetikat ja ehitust (25%).

Regioon

Regionaalsed erinevused õppimise aktiivsuse osas on üsna märgatavad – kui Lääne-Eestis on õppijate protsent 23%, siis Kirde-Eestis ei küündi see isegi 8%-ni. Viimases on esikohal ametialase kvalifikatsiooni tõstmine (57%), teistes rajoonides enesearendamine. Soovitava valdkonnana, milles end tulevikus täiendada, märgivad Kirde-Eestist pärit õppijad eelkõige *teenindust* (26%), mis teiste regioonide puhul esile ei tõuse. Ka rahapuudus õppimise jätkamisel on seal regioonis veidi kõrgem, võrreldes teistega.

Sisuline analüüs

Millises valdkonnas haridust omandati?

Nagu selgub uuringust, eelistasid õppijad järgmisi koolitusi (vt. tabel 2):

Tabel 2

T3 Mis laadi oli kursus või õppe- või koolitusprogramm?	% õppijatest
Kutsealane ³	22,3
Erialane ⁴	20,2
Keelekursused	13,8
Ametialane ⁵	13,7
Muu enesearendus	8,9
Arvutikursused	8,8
Kõrgharidus või akadeemiline kraad	4,7
Autojuhtikursused	4,3
Muu	1,9
Põhi- ja keskharidus	1,5

Mõningane eelistuste erinevus ilmnes vanusegrupiti. Kui 20-29 aastaste vanusegrupp pühendas enam tähelepanu erialasele õppele, siis vanemad inimesed kutsealasele õppele ja muule enesearendusele.

Meeste ja naiste õppimiseelistuste võrdlemisel ilmneb, et mehed on enam osalenud erialases ja ametialases õppes, naised omakorda aga kutsealases õppes, keelekursustel ning tegelenud muu enesearendusega.

Mida koolitustel õpiti?

Populaarseimad olid *keele-, arvuti- ja autojuhtimise kursused* (vastavalt 13,8%, 8,8%, 4,3%). Kui jätta kõrvale eelpoolnimetatud ning põhi- ja keskhariduse omandamine, siis osutusi populaarseimateks ainevaldkondadeks: *meditsiin, tervishoid, haridus- ja pedagoogika, teenindus, transport, side, juhtimine, tööstus, energeetika ja ehitus*.

Valdav on tendents, et vanemad inimesed täiendavad end meditsiini, tervishoiu ja pedagoogika vallas. Nooremad seevastu pühenduvad enam juhtimisele, ettevõtlusele ja ärikoolitusele.

³ *Kutsealane haridus* – teadmiste, oskuste, vilumuste, väärtushinnangute ja käitumisnormide süsteem, mille omandamine annab võimaluse olla tunnustatud kutsekaaslaste poolt ja töötada vastaval kutsealal.

⁴ *Erialane haridus* - teadmiste, oskuste, vilumuste, väärtushinnangute ja käitumisnormide süsteem, mille omandamine annab võimaluse asjatundlikult töötada vastaval erialal.

⁵ *Ametialane haridus* - teadmiste, oskuste, vilumuste, väärtushinnangute ja käitumisnormide süsteem, mille omandamine annab võimaluse töötada vastaval ametikohal, teha otsuseid, organiseerida nende täitmist, juhtida, valitseda, hallata, sidustada ning kanda vastutust tulemuste ja võimalike tagajärgede eest. Mõistete definitsioonid on võetud Elukestva Õppe Strateegiast.

Selgelt eristub ka sooline diferents. Toimib traditsiooniline soojaotus: naised õpivad meestega võrreldes tunduvalt enam pedagoogikat, teenindust, toitlustust, kultuurharidust ja raamatupidamist. Meessoost õppijad keskendusid enam transpordile, sidele, juhtimisele, tööstusele ja energeetikale.

Koolituse kestvus

Nagu näitab tabel 3, eelistatakse lühemaajalisi kursusi. 31-40 tunnised kursused (4 kuni 5 õppepäeva) moodustasid ligi 18% kursuste üldmahust ning populaarsuselt teisena olid inimesed osalenud 11-20 tunni pikkustel kursustel (2 – 3 päeva). Samas kui Täiskasvanute Koolituse seadus annab igale täiskasvanud inimesele õiguse õppida aastas 14 päeva. Siiski ei saa väita, et pikemad kursused oleksid päriselt kõrvale lükatud. Ligi 25% õppijatest kulutas selleks aastas 13 ja/või rohkem päeva.

Tabel 3

T5 Mitu tundi kursus või õppe- või koolitusprogramm kestis?	% õppijatest
6-10	5,1
11-20	12,2
21-30	7,6
31-40	17,6
41-50	6,8
51-60	6,2
61-70	1,8
71-80	8,6
81-100	6,2
101-120	4,8
121-160	7,3
161-200	5,8
Üle 200 tunni	7,0

Kas kursused väljastavad tunnistuse?

Kursuste lõpul väljastatud tunnistust loeti küllalt oluliseks, kuna see annab õppe läbinule õiguse vastaval kutsealal töötamiseks. Sellisel koolitustel, mille läbimisel antakse kursustel osalenutele vastav kutsetunnistus, käivad eelkõige 20-39 aastased inimesed. Vanemate inimeste puhul on tunnistusega õppe lõpetanute arv mõnevõrra väiksem ning tunnistus ei ole neile oluline.

Mingil ameti- või kutsealal töötamise õigust tõendava tunnistuse andsid õppijatele 58% kursustest. Neist, kes ei saanud kursuse lõpul ameti- või kutsealast tunnistust,

said 64 % kursuste läbinutest osavõtu tunnistuse. Vaid 1/6 koolitustel käinutest ei saanud mingit tunnistust.

Millistes koolitusasutustes õpiti?

Uuringus esitatud tabelis (vt. Vastused küsimusele T8) on eraldi välja toodud 87 organisatsiooni/koolitusasutust, kelle poolt korraldatud koolitusel olid inimesed aasta jooksul osalenud. Ülekaalukalt eristus teistest asutustest Tallinna Pedagoogikaülikool, kelle poolt pakutud kursustel oli osalenud 10% kõikidest 2001. aastal õppinutest. See on seotud ühelt poolt haridustöötajatele eraldatud täiendõppe toetusega, mis enim tõi koolipinki õpetajad ja koolijuhid, kuid näitab teisalt ka seal tehtava töö taset. Tunduvalt maha jäid selles valdkonnas tegutsevad teised koolitusasutused nagu Õpetajate Täienduskool, Tallinna Pedagoogiline Seminar jt. samuti pedagoogide täiendõppele orienteeritud õppeasutused.

Märksa rohkem teistest koolitusasutustest nimetati Tööturuametit (üle 4%), kelle koolitus on põhiliselt suunatud töötutele ning toimub samuti riigi vahenditest ja Autokoolid (samuti üle 4%). Viimane on otseselt seotud autode arvu kiire kasvuga.

Hinnang kursuse või koolitusprogrammi kvaliteedile

Nagu selgus, olid koolituse läbinud pakutuga päris rahul. Keskmine hinnang koolitusele on kõrge. Hinnati kursuse taset ja koolituse kasulikkust 10 pallilises süsteemis, kus 10 vastas hinnangule “väga hea” ja 1 “väga halb”. Koolituses osalenutest 35% hindasid kursuse taset kas hindegaga 9 või 10. Domineerivaks hindeks oli 8. Nii hindasid kursuse kvaliteeti 27% küsitletutest. Seega võib väita, et 2/3 koolitusel osalenutest pidas koolitust kordaläinuks, hinnates koolituse taset pallidega 8-10. Negatiivse hinnangu kursuse tasemele (pallid 3-4) andsid 6% õppijatest. Õppuste läbinute hulgas ei olnud ühtegi inimest, kes oleks andnud koolitusele hinde 1 või 2.

Koolituse kasulikkust hindasid õppurid veelgi kõrgemalt. Kõrge hinde, pallid 9-10, andsid koolituse kasulikkusele 43% küsitletutest. Kui lisada veel need, kes hindasid kasulikkust 8 palliga, siis võib väita, et 68% koolituse läbinutest hindas koolitust enese jaoks kasulikuks. Nende arv, kes pigem ei pidanud koolitust kasulikuks (pallid 3-5), jäi 14% piiresse.

Võrreldes 1995. aasta uuringu tulemustega on hinnang koolituse tasemele tõusnud. Tõllal andsid hinnangu 9-10 palli vaid 25% kursustel käinutest. 2001.aastal oli see

number aga juba 35%. 1995. aasta uuringu andmetel hindas 2% küsitletutest kursuse taset kõige madalamate pallidega (1-2).

Vanusegrupiti võrreldes annavad kursuse tasemele kõige kõrgema hinnangu 30-39 aastased. Teistes vanusegruppides on hinnang mõnevõrra madalam. Õppimise kasulikkust hindavad kõrgeimalt 20-29 aastased. Meeste ja naiste hinnangud koolitusele on praktiliselt identsed.

Hinnang koolituse sisulisele küljele

Sisulise hinnangu saamiseks kasutati 6 väidet. Hinnati 5-palli süsteemis, 1 – väide ei kehti üldse, 5 - väide kehtib täiesti. Seega pallide 4 ja 5 summeerimisel saame vastanute osakaalu, kes tunnistavad, et väide kehtib. Tulemused on esitatud tabelis 4.

Tabel 4

T11 Koolitust iseloomustavad väited	% vastanutest, kes leidsid, et antud väide kehtib nende kohta
1. See kursus tugevdas oluliselt minu usku iseenda õppimisvõimesse.	75
2. Ma tunnen end nüüd märksa kindlamini valdkonnas, millega mind kursuse käigus tutvustati	71
3. Ma sain seal vajalikku informatsiooni tekstide, raamatute ja muude materjalide näol, mida saan kasutada vajadusel tulevikus	64
4. Tänu sellele kursusele olen ma suuteline ise ennast täiendama kursuse käigus läbitud teemadel.	64
5. Nüüd ma tunnen, et olen võimeline selgitama ka teistele seda, mida ma kursuse käigus õppisin	64
6. Mulle valmistab endiselt raskusi kursusel õpitu rakendamine praktikas	17

Üldine hinnang koolituse sisulisele küljele on samuti kõrge. Ligikaudselt 2/3 vastanutest leidis, et kursused on kasulikud nii jaotusmaterjalide aspektist kui koolitusel saadud impulsside mõttes – suutelisus end ise edaspidi täiendada ja võime teistelegi õpitut seletada. Oluline on see, et õppijal on tekkinud usk oma õpivõimetusse ja on kujunenud oskus orienteeruda õpitud valdkonnas.

Ligikaudselt 1/7 õppurite jaoks, on õpitu rakenduslikkus siiski problemaatiline. 20-29 aastaste vanusegrupp on võrreldes teiste vanusegruppidega märksa enam rahul pea kõigi aspektidega, mida õppimine on kaasa toonud. Vanemaealiste grupis on hinnang

õppimise tulemusse tunduvalt tagasihoidlikum. Eakamad õppijad ei ole sedavõrd kindlad, et nad tunnevad end vastavas valdkonnas asjatundjatena ega sedavõrd optimistid, et nende usk õppimisvõimesse oleks oluliselt paranenud. Samuti kõheldakse, kas suudetakse vajadusel oskusi ja teadmisi teistele edasi anda.

Meeste ja naiste hinnangutes praktiliselt erinevusi ei esine.

Õppima asumise põhjused

Õppijad tõid vaba vastuse vormis välja terve rea erinevaid õppima asumise põhjuseid, mille seas saab eristada 16 erinevat õpimotiivi. Olulisematena tuleb välja tuua 5 erinevat õppima asumise motiivi (vt. tabel 5):

Tabel 5

T12 Õppima asumise põhjused	% õppijatest 2001. aasta	% õppijatest 1995. aasta
1. Enesearendamine	54	66
2. Ametialase kvalifikatsiooni tõstmine	40	41
3. Kompetentsuse suurendamine	34	37
4. Töökoht suunas	31	Puudus kategooria
5. Soov olla konkurentsivõimeline.	24	Puudus kategooria

Selliseid õppima asumise põhjuseid kui *oht tööd kaotada, soov vahetada elukutset või töökohta, töötu staatus või põhitöökoha saamise lootus* on mainitud 18%-l juhtudest. Need on vahetu tööga seotud põhjused ja õppija seisukohalt pigem eksistentsi jätkumise küsimus kui õppimine karjääri planeerimise eesmärgiga.

1995. aasta uuringus esinesid samad õppima asumise motiivid, kuid need ei olnud nii valdavad - oht töötuks jääda (13%), töökoha saamise lootus (16%).

Õppimise motiiv võib olla ka vahelduse otsimine (11% juhtudest), mis 1995. aastal oli suhteliselt kõrge - 14%.

Valdav osa õppijatest tunnetab siiski turumajandusest, ühiskondlikust survest ja tööturust tulenevaid põhjusi.

Kõige vanemaid inimesi motiveerib noorematega võrreldes enam soov end arendada, tõsta ametialast kvalifikatsiooni, suurendada kompetentsust, olla konkurentsivõimeline. Need on olulised motiivid ka nooremate puhul, kuid erinevused väljenduvad selles, et noori saadab õppima töökoht, vanemad aga valivad

selle ise. Nooremate puhul lisanduvad karjääri tegemise ja parema sissetuleku saamise motiivid.

Meeste ja naiste koolitusele mineku motiivides on mitmeid erinevusi. Meeste puhul esinevad tunduvalt sagedamini järgmised põhjused: ametialase kvalifikatsiooni tõstmine, töökoht suunas, soov olla konkurentsivõimeline, soov teha karjääri ja saada suuremat palka ning soov leida sõpru. Naiste puhul on sagedamini esinevad põhjused: enesearendamine, kompetentsuse suurendamine, soov leida vaheldust, oht töötuks jääda.

Kes tasus kursuste eest?

Õppijate endi panus koolituse eest tasumisse on suur - 30% õppureist tasus kogu koolituse hinna ise (sama tendents ilmnas ka 1995. aasta uuringus), 7 % õppijatest tasus koolituse eest osaliselt ise (1995. aastal 5,5%). Seega 2001. aastal tasus vähemal või suuremal määral koolituse eest ise 37% õppureist.

Töökoht osales koolituse eest tasumisel 52% juhtudel - kas kogu mahus (45%) või osaliselt (7%). Koolituse eest tasuja oli ka Tööturuamet (4%) ja 9% juhtudest oli tegemist tasuta kursustega. Võrreldes andmeid 1995 aastaga, ilmneb, et siis pakuti tasuta õppimise võimalusi rohkem - 15% juhtudest.

Vanusegruppide lõikes on erinevused minimaalsed. Naised osalesid meestega võrreldes enam tasuta kursustel. Nende arv, kes tasus kursuse eest täielikult ise, oli meeste hulgas suurem.

Küsitlus näitas, et pooltel juhtudel sisaldas koolitus peale võimaliku õppemaksu teisi lisakulutusi, enamasti transpordi- ja majutuskulutused. Lisakulutusi arvesse võttes suureneb veelgi õppurite endi rahaline panus koolituses osalemisel. 60% juhtudest tasus lisakulutused õppur ise, 22%-l tasus lisakulutused töökoht, 15% juhtudest tasus need kulutused õppur kahasse töökohaga.

Kes käib koolitusel?

Koolitusel käinutest 88% omasid töökohta, 12% ei omanud. Valdav osa koolitusprogrammides osalenutest käisid koolitusel tööajast: enamasti tööajast koolitusel käinud (47%) ja vahetevahel (16%). 37% õppuritest on koolitusel käinud oma vabast ajast.

Need õppijad, kes käivad tööajast koolitusel, on enamasti kompenseeritud ka töötasuga (80% juhtudest). Vaid 6% juhtudest arvestatakse töökohas kursustel käidud aeg töötasust maha. 10% inimestest õpib aga enamasti puhkuse arvelt.

Töötajatel endil on sõnaõigus koolitusprogrammide valikul. 43% juhtudest teevad nad ise valiku, mida õppida, 32% juhtudest tehakse seda koos tööandjaga ning tööandja sõna jääb peale vaid 21% juhtudest. Võrreldes meestega on naistel enam võimalust valik ise teha. Mehed on pigem töökoha poolt tehtud valikutega nõus.

Tööandjate hoiak töötajate enesetäiendamisse ja koolitusse on soosiv neis ettevõtetes, kus inimesi koolitusele lähetatakse: 89% õppureist väidab, et suhtumine koolitusse on soosiv. Vaid 3% juhtudest saab kõnelda ebasoosivast suhtumisest õppimisse.

2001.a. koolituses osalenud ja samas töötavatest inimestest otsib endale uut töökohta iga kuues. Iga viies inimene väidab, et on arvestatav oht kaotada töökoht. Vaid 31% õppureist on kindlad, et töökoha kaotamise pärast nad muretsema ei pea.

Õppimisplaanid 2002 aastaks

Uuringuga püüti selgitada ka seda, kui palju on neid inimesi, kes kavatsevad õpinguid jätkata ja millised oleksid nende eelistused. Selgus, et kindlalt otsustanute arv on peaaegu sama suur kui nende arv, kes möödunud aastal juba õppisid. Suhtarvud on järgmised: 11% - kindel kava asuda õppima 2002. aastal ja 13% - need, kes 2001. aastal õppisid. Oma soovimatust õppima asuda väljendas 50% küsitletuist. 1995. aastal oli nende arv, kes õppida ei soovinud, ligikaudselt sama – 52%. See näitab, et Eesti ühiskond pole veel õppimisaldis. Kuivõrd kiiresti jõuab inimesteni arusaam, et ilma õppimiseta pole tänapäeval enam võimalik toime tulla ei tööl ega elus laiemas mõttes, sõltub konkreetsetest tingimustest ja võimalustest.

Arvud näitavad, et naised ja mehed õpivalmiduse poolest ei erine – 2002. aastal plaanivad õppimist jätkata 40% nii meestest kui naistest. Kusjuures õppimisplaanide küsimuses on naised kindlameelsemad ning teevad enam kui mehed oma plaanid varakult valmis.

2001. aastal õpitu ja järgneva aasta õppimisplaanide võrdlemisel selguvad teatud erinevused. Nagu näitab tabel 6, on oluliselt suurenenud soov (vajadus?) omandada arvutiga töötamise oskused – see soov, võrreldes 2001. aastaga, on suurenenud üle 10%. Samuti on tõusnud keelte õppimise soov. Muidugi tuleb võtta arvesse seda, et tegemist on inimestega, kes õppisid ka 2001. aastal ning olles end täiendanud eri-

kutse- ja/või ametialaselt tahavad nüüd suuremat rõhku panna arvutile ja võõrkeeltele. Üldist pilti koostusturul ei pruugi eelistuste nihkumine esile kutsuda.

Tabel 6

T25 Mida soovitakse õppida, millistel Kursustel osaleda?	% õppijatest 2001.aastal	% neist, kes 2002.a. kavatsevad õppida
Kutsealane	22,3	11,2
Erialane	20,2	12,5
Keelekursused	13,8	19,2
Ametialane	13,7	6,2
Muu enesearendus	8,9	13,6
Arvutikursused	8,8	19,0
Kõrgharidus või akadeemiline kraad	4,7	7,9
Autojuhikursused	4,3	5,7
Muu	1,9	1,3
Põhi- ja keskharidus	1,5	1,7

Põhjus, miks kutsealast, erialast ning ametialast enesetäiendust esineb eelmise aastaga võrreldes tunduvalt vähem, võib seisneda ka selles, et tööalane täiendus planeeritakse töökoha poolt ning ei pruugi alati kokku langeda inimese enda soovide ja valikutega. Tähelepanuta ei saa jätta ka seda, et ühed andmed peegeldavad reaalselt tulemust, teised aga projektiivset tegevust. Ilmselge on siiski asjaolu, et enesearenduslik soov prevaleerib ametialase õppe ees.

Võrreldes andmeid 1995. aasta uuringu tulemustega, ilmneb, et huvi ja vajadus keeleõppe järele on siiski langenud. Tollase uuringu andmed näitasid, et keeleõppeplaani olid koguni 49% vastanutest.

Ka ainevaldkonniti on 2001.aasta õppe teemade ja järgneva aasta planeeritava õppe vahel märgatavad erinevused (vt. tabel 7):

Tabel 7

T26 Millises valdkonnas te tahaksite ennast täiendada?	% õppijatest 2001. aastal	% neist, kes 2002. aastal kavatsevad õppida
Ettevõtlus, ärikoolitus	7,9	22,3
Tööstus, energeetika, ehitus	8,2	18,6
Raamatupidamine	4,7	12,6
Teenindus	13,6	12,1
Haridus, pedagoogika	19,6	9,7
Juhtimine	10,5	9,4
Meditatsioon, tervishoid	20,3	8,8

Suurimad erinevused soovide ja reaalsuse vahel ilmnevad *ettevõtluse ja ärikoolituse, tööstuse, energeetika ja ehituse ning raamatupidamise* valdkonnas. Eelpool loetletud teemasid soovitakse järgneval aastal õppima asuda oluliselt enam eelneva aastaga võrreldes. Koolitust *juhtimise* ja *teeninduse* vallas peetakse sama oluliseks ka järgneval aastal, oluliselt vähem oodatakse kursusi *pedagoogika* ja *tervishoiu* vallas. Mis puutub kursuste pikkusesse, siis eelistatakse lühemaajalisi kursuseid (59% vastanutest).

Miks ei soovita õppida?

Kõige üldisemaks põhjuseks peetakse vanadust (38% vastanutest). Arusaadavalt kõrgeim on see 60+ vanusegrupi puhul, kellest 76% peab õppimist takistavaks asjaoluks vanust. Teisele kohale mitteõppimise põhjusena asetub õppimisvajaduse puudumine (27%) ja kolmandale rahapuudus (23%). Eriti oluliselt annab rahapuudus tunda nende inimeste puhul, kelle sissetulek ühe perekonnaliikme kohta kuus on kuni 1000 krooni. Nendes mainib rahapuudust õppimise takistusena 43%.

Nooremate inimeste puhul domineerivad rahapuudus ja erinevatest põhjustest tingitud ajapuudus. Vanusegrupi 20-29 puhul võib, teiste gruppidega võrreldes, välja tuua kaks erisust: huvipuudus ja sobivate koolituspakkumiste puudus.

Ka meeste ja naiste võrdlusel saab kõnelda mitteõppimise põhjuste määratlemisel teatud erinevustest. Mehed rõhutavad naistega võrreldes enam vajaduse puudumist, ajapuudust töö tõttu ja sobivate koolituspakkumiste puudumist, samuti seda, et puudub võimalus õppida soovitud keeles. Naised rõhutavad õppima mitteasumise põhjustena enam vanust, rahapuudust, ajapuudust kodu tõttu ning huvipuudust.

Seega peaks tõsiselt läbi mõtlema riigi tasandil strateegia, kuidas laiendada täiskasvanud inimeste õppimisvõimalusi, oluliselt suurendades õpitoetuste osa ka täiskasvanueas, aga ka positiivselt hinnates (premeerides?) nende õpimotivatsiooni.

Kokkuvõtteks

Antud ülevaade ei hõlma kõikide tabelite ja graafikute analüüsi, vaid toob välja vaid peamised iseärasused, mis ilmnesisid ühe või teise tunnuse puhul. Iseloomulikud ja informatiivsed on ka lisatud graafikud, mis peaksid olema abiks neile, kes kavandavad täiskasvanute koolitust.